

Napuštenu zgradu bolnice
u središtu Gračaca

Nije uvijek bilo tiho. Do početka devedesetih ovdje su djelovali tvornica Prvi maj, tvornica obuće Šimecki, tekstilna industrija Kamensko, Kožara te metalna industrija MIG Gračac, svega dvadesetak minuta vožnje dalje radila je pilana u Mazinu...

Nemoguće je tako i danas ne zaustaviti se na tom zavoju i pogledati prema kompoziciji četverostrešnih ličkih krovova uz magistralnu cestu. Motel je i dalje u izvornom stanju, do te mjere da je propisno zapušten. Ipak, nije prazan. Nije doduše ni obnovljen, iako se početak nužnih zahvata za obnovu objekta predviđa sljedeće godine.

Trenutni direktor je sin onoga koji je "Ličke krovove" privatizirao 1998. godine. Živi između Gračaca i Zagreba, gdje s dvojicom kolega drži i firmu koja se bavi taksi prijevozom. Roditelji su mu podrijetlom odavde, otišli su raditi u Njemačku, preselili ga tamo dok je bio dijete. Nije želio takav život svojoj djeci te se vratio nakon rata. S ocem, lički je motel doveo u stečaj - prema dostupnim izvorima, radilo se o aferi s kupovinom namještaja tvrtke Concordia iz Sesveta i građevinskog materijala za osobnu upotrebu izvršenima preko računa Krovova. On kaže da je u pitanju administrativna pogreška oko isplaćivanja najma između njega i njegova oca. S ponosom mi pokazuje uramljenu fotografiju naslonjenu na radijator u lobiju: posjet Franje Tuđmana 1998. godine, kad je motel radio u punom sjaju privatnog vlasništva. Još radi, mada uz Franju nema drugog recepcionara. Gostiju ipak ima, u tom trenutku sedamdeset noćenja. U restoranskoj sali igra se biljar, na terasi sjede mještani Gračaca s gostima koji su tu dulje, radnicima dviju građevinskih tvrtki koje dolaze raditi u okolici. U sklopu motela nalaze se i

poslovni prostori koje unajmljuju frizerski salon, osiguravajuća kuća, jedna banka, a uskoro i teretana, objašnjava mi vlasnik. Restoran je povezan s lobijem, glavni je ulaz iz smjera magistrale, a na recepciju se dolazi i izravno iz garaže - arhitektura vodi gosta kroz građevinu, vodi dakle stubištem prema sobama organiziranim oko atrija, hodnici su tako svijetli, kretanje njima je kružno, a susreti gotovo neizbježni: bilo ne-

Fotografija posjeta Franje
Tuđmana u lobiju motela
'Lički krovovi'

posredno pred vratima soba ili kroz mutno staklo preko atrija. Nevelika je to građevina, u koju je stalo mnogo promišljanja o radošći kratkog boravka na nekom mjestu. Osim radnika koji dolaze godinama, najčešći gosti su planinari i izletnici. Među brojnim planinarskim stazama do kojih se lako dolazi iz Gračaca tu je i ona naziva Mali princ. Dok razgovaramo, za stolom do nas čuje se talijanski. Kraj je sezone i terasa je taman toliko puna, da se svi prepoznaju. "Srbi su poljoprivrednici, Bosanci radnici, Hrvati branitelji. I poduzetnici." Tako je, kaže, manje-više u svim gradovima sa sličnom pričom. Blizina planinarskih i penjačkih staza, spomenutih Cerovečkih spilja, Bilog kuka, izvora Zrmanje, Krpe i Une, te lokaliteta uz rijeke, održavaju turizam u gradu. Radi se većinom o kraćim boravcima, od nekoliko noćenja, no dolazi i sve više stranaca. Tako mi govori Boris, odsjedam kod njegove obitelji, oni su se također doselili iz Bosne. Vodi servis za automobile i mali pension, a gosti su im mahom stranci: najviše je Nijemaca, onda dolaze Britanci, Česi, Poljaci, u zadnje vrijeme i Japanci. "Ljudi se vole ovdje odmoriti. Puno gostiju se vraća, kažu ovdje je život sporiji, tiši."

U središtu grada pension je s restoranom, nude "ličke specijalitete". Iza ugla kafić, gdje svaki dan sjede isti mladi ljudi. Uz kružni tok, betonska ledina pred stambenim zgradama, na jednoj stolici pred ulazom uvijek ista žena - na nju se, kao i na tišinu, u Gračacu može računati. Nije uvijek bilo tiho. Do početka devedesetih ovdje su djelovali tvornica Prvi maj, tvornica obuće Šimecki, tekstilna industrija Kamensko, Kožara te metalna industrija MIG Gračac, svega dvadesetak minuta vožnje dalje radila je pilana u Mazinu, Lika mlin, tvornice Una, Srebrenica, Talija i Ličanka nešto dalje u Srbu, kao i drvena industrija i Likatrans u Donjem Lapcu. Dogodila im se, naravno, tranzicija. Po završetku rata, dionice tvornica rasprodane su ljudima koji u njima nikad nisu radili, dok su radnici sa stažem od dvadeset ili trideset godina, nakon povratka iz izbjeglištva, zbog tog izbjivanja izgubili pravo na udio u dionicama. Dok su privatizirani "Lički krovovi" donekle spašeni od potpunog propadanja, od tvornica su ostali tek vanjski zidovi, uvelike obrasli, dijelom i porušeni. Unutrašnjosti su prazne, s tek dijelom preostalog inventara. U zgradama izgrađenim za smještaj upravitelja ipak netko još živi, ali i ti su ulazi tihi.

Prema devastiranom pogonu Šimečkog preko puta željezničke stanice vodi me Senko, jedan od radnika. Željeznica ga je dovela u Gračac početkom osamdesetih i od tada je ovo njegov grad. Nije pomišljao na povratak u Slavoniju niti odlazak igdje drugdje. Djeca su mu se odselila, ali dolaze

često u posjet, upravo su mu unuci kod njega. I on je sa suprugom otvorio apartman, zadovoljan je posjećenosti, moglo bi i bolje, ali bit će, tako kaže, sve više ljudi dolazi na odmor u planine. Eto da sam znala, kažem mu. Prisjeća se sretnijih vremena, ali ni sad ne očajava. Pitam ga ima li uopće vlakova da prolaze ovuda, s obzirom na to da linija Zagreb - Split vozi jednom dnevno. Nisu vlakovi samo putnički, govori, željeznica je ovdje i dalje važna u tranzitu sirovina. Tvornica obuće je možda propala, no neke od bivših radnica nisu se uljuljale u besperspektivnost, pa su osnovale udru-

Nekadašnji pogon
tvornice obuće Šimecki

gu Prospero koja djeluje u Gračacu, a bavi se proizvodnjom obuće, i to od lokalnih sirovina - pretežno ovčje vune. Ako nema velikih pogona, nisu nemogući oni mali. Žali i Senko za zatvorenim tvornicama, to su predivne građevine i trebalo bi u njih nešto uložiti, pa da budu makar trgovine unutra, neka pogledam, nije li šteta, mogao bi unutra biti i muzej, i kulturni centar, svašta bi moglo. Onda se okrene na drugu stranu. "Nema nigdje ovakve prirode", pokazuje mi na Velebit nad željezničkom prugom. Posljednji mi je dan i kiša je raščistila nebo. Kad vidi da sam tek na 70. stranici knjige

koju čitam, Momo me pita zar ne valja kad mi tako sporo ide. Ako se njemu knjiga svida, pročita je u jednom danu. "Tako sam Kena Folletta. Puno je bolji od Dana Browna." Vjerujem da je. "Drugačiji je život u malome mjestu. Ljudi obraćaju pažnju jedni na druge", govori Senko i odlazi do kolege koji šiša živicu uz stanicu. Kolega je rodom odavde. Zastaje u setnji i treći, sad moram i njega pitati odakle je, kaže iz Bosne, nije iz Kaknja, on je iz Glamoča. Gledam s ulaza u tvornicu, njih trojica šišaju jednu živicu, nikamo ne žure. Nije to lijenost, daleko od toga. To je mali grad.

